

JUSTIN CONSTANTINESCU • FLOREA FIRAN
TUDOR NEDELCEA

ARHIVELE OLTENIEI

(1922—1943)

BIBLIOGRAFIE

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI ENCICLOPEDICĂ
București, 1983

II-43610

CUVÎNT ÎNAINTE

Între numeroasele periodice care au apărut în Craiova, începînd cu *Mozaiicul* din 1838, revista *Arhivele Olteniei* este cea mai valoroasă, avînd profil enciclopedic. Ea apare, în 1922, ca publicație trimestrială, sub conducerea dr. Charles Laugier și a unui comitet de redacție alcătuit din profesorii Șt. Ciuceanu din Craiova, T. G. Bulat din Rimnicu Vilcea, Al. Bărcăciă din Turnu Severin, secretariatul de redacție revenindu-i lui C. D. Fortunescu, profesor de limbă franceză din localitate, neobosit animator cultural, discipol și colaborator al marelui istoric Nicolae Iorga. Din dorința de a „publica tot ce interesează Oltenia, atît cercetări asupra trecutului, cît și manifestările culturale și de viață oltenească din prezent”, în conducerea revistei au fost chemați intelectuali din întregul perimetru geografic regional, cercul comitetului de redacție și al colaboratorilor lărgindu-se pe parcurs, prin cooptarea unor pasionați cercetători din întreaga țară.

Deși revista avea un comitet de redacție anunțat cu regularitate în paginile ei, totuși cel care a militat pentru apariția și menținerea ei la nivelul publicisticii românești, asigurîndu-i caracterul științific și patriotic, a fost C. D. Fortunescu. Recunoscîndu-i-se meritele, el devine co-director (1923) și director din 1926. „De la înființarea *Arhivei Olteniei* — scrie Ch. Laugier — ai fost alături de mine. Secretar de redacție în primul an, stăruința ta la redacție m-a îndemnat ca, din al doilea an chiar, să împart cu tine cinstea de director al revistei. Munca dată pe din două la început a rămas din al treilea an întreagă asupra ta. În atari împrejurări socotesc că pentru anul ce vine, al cincilea — se cade să-ți las eu numai munca, dar și întreaga cinste de a conduce revista noastră.

Vei fi dar bun ca, începînd cu numărul din ianuarie 1926, să rămii ca singur director al revistei, rezervînd pentru mine numai un mic colțisor, în care să-mi treci numele ca fondator.”¹

¹ „Redactionale”, VI, nr. 24-22, sept.-dec. 1925, p. 531.

Profilul publicației este explicat cu claritate în articolul-program și în apelul trimis citorva cercetători spre a lua cunoștință de apariția ei.

„Cum o înfățișează numele, revista va nota toate mișcările de actualitate și mai cu seamă va cerceta și publica material documentar pentru trecutul Olteniei.“² Necesitatea apariției unei astfel de publicații, cea mai de seamă realizare a societății „Prietenii științei“, este bine explicată: „ne dăm seama că în întreaga Oltenie se găsește atît material documentar pentru trecutul nostru, pentru istoria neamului nostru, încît a nu stimula și canaliza cercetările oamenilor de bună-voință pe acest teren, ar fi fost o neiertată greșală.“³

Cu toate că apare în provincie, *Arhivele Olteniei* nu poate fi considerată o publicație provincială. Acestui caracter, fondatorii îi aduc cîteva amendamente. „Regionalism nu înseamnă exclusivism“, pentru că țara, o parte dintr-un tot, o regiune dintr-o țară, și tot ce atinge țara, toate progresele științei, toate mișcările și manifestările sociale ne ating și pe noi.“⁴

Pentru înțelegerea și mai exactă a intențiilor revistei, încă de la primul număr, redacția face apel la Nicolae Iorga. Savantul definește regionalismul ca „un îndemn spre muncă, spre cea spornică muncă, în hotare bine definite, cu puteri chibzuite în tot adevărul lor, care poate transforma orașe sacrificate, provincii neglijate, populații părăsite, în factori energici de temeinică dezvoltare a poporului românesc“. El avansa totodată ideea întemeierii unei Universități libere, „menită să dea tuturor celor care ar vrea să se instruiască, cunoștințe generale, practice, și în legătură cu problemele actuale ale vieții politice, sociale și economice“⁶, idee materializată, în același an, cînd instituția preconișată de el și-a deschis porțile pe lângă Fundația „Aman“ din Craiova cu șase prelegeri susținute de Nicolae Iorga.

Caracterul enciclopedic al publicației este reliefat de domeniile frecventate, majoritatea pe toată durata apariției: istorie (îndeosebi arheologie), geografie, folclor, literatură, artă, învățămînt, presă, biblioteconomie, știință, medicină. Ponderea materialelor o deține istoria, sector în care revista excellează prin lămurirea unor date și evenimente importante din istoria României: formarea poporului român și continuitatea sa în spațiul carpațo-dunărean, permanența ideii de libertate, independență și unitate națională, vechimea și originea Craiovei, instituții și dregătorii feudale (bănia și cămăcămia), genealogia unor mari

² I, nr. 4, ian. 1922, p. 3.

³ I, nr. 4, ian. 1922, p. 4.

⁴ *Ibidem*, p. 2.

⁵ Nicolae Iorga, *Regionalism oltean*, I, nr. 4, ian. 1922, p. 5.

⁶ *Ibidem*, p. 10.

familii boierești (Craioveștii, Buzeștii, Brădeștii, Creteștii, Bengeștii, Jienii, Obedenii etc.) sau domnitoare (Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Constantin Brîncoveanu, Constantin Mavrocordat etc.), mari evenimente precum Revoluția lui Tudor Vladimirescu, Revoluția de la 1848, Unirea Principatelor Române, Războiul de Independență și desăvîrșirea statului național unitar etc.

„Oltenia istorică“, rubrică ce deschide fiecare număr al publicației și la care au colaborat printre alții Nicolae Iorga, D. Tudor, D. Berbeciu, C. S. Nicolaescu-Ploșor, I. C. Filitti, I. Donat, cuprinde inscripții și documente a căror însemnătate este marcată și prin faptul că astăzi multe dintre ele nu se mai află în colecții publice, precum și informații prețioase despre țara noastră comunicate de călători străini. Sint publicate hîrțile întocmite de Stolnicul Constantin Cantacuzino din 1700 și de secretarul dc mntorului Cnstantin Brîncoveanu, Anton Maria de Chiaro din 1718.

Beletristica însumează versuri, proză, studii de critică și istorie literară. Lirica este susținută în special de scriitorii locali, cuprinzînd însă și versuri inedite din opera lui B. P. Hasdeu, Iulia Hasdeu, N. Nicolescu sau Traian Demetrescu. Proza, teatrul și literatura universală sint mai puțin reprezentate. Veleități de critică literară manifestă C. D. Fortunescu, care inaugurează, începînd din 1927, o nouă rubrică „Note critice pe marginea cărților“. Sint comentate și apreciate acele lucrări care „să nu jignească nici bunul simț, nici bunul gust“. Profesiunea de credință a comentatorului este, dealtfel, enunțată în prefața noii rubrici: „Deslegați de orice alte considerații decît acelea ale unei aprecieri obiective, fără preconcepute intenții agresive împotriva cuiva, dar mai degrabă îndemnați spre binevoitoarea încurajare a tot ce urmează a sînceși și cinstită realizare artistică, cred că vom putea judeca cît mai nepărtinitor opera în sine, ca și pe artist“⁷. Prin filtrul critic a lui C. D. Fortunescu sint trecute creațiile lui Mihai Eminescu (edițiile G. Murnu și Garabet Ibrăileanu), I. L. Caragiale (edițiile D. Murărașu și Paul Zăriveanu), Anton Pann, Octavian Goga, Duiliu Zamfirescu, Cîcintan Pavelescu, Gala Galaction, G. M. Zamfirescu, Hortensia Papadati-Bengescu, E. Lovinescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Victor Eftimiu, Elena Văcărescu, Anna de Noailles (născută Brîncoveanu), T. Arghezi, Mihail Sorbu, M. Eliade etc.

Contribuții însemnate de istorie literară, citate ca atare și în lucrările de specialitate, privesc cronicarii: Dionisie Eclesiarhul și Mihail Moxa, precum și pe Gheorghe Barițiu, Ion Eliade Rădulescu, N. Nicolescu, Vasile Cârlova, Titu Maiorescu, B. P. Hasdeu, Al. Odo-

⁷ C. D. Fortunescu, *Cuvînt înainte*, VI, nr. 29—30 ian.-apr. 1927, p. 109.

bescu, Ion Creangă, Traian Demetrescu, B. St. Delavrancea, Emil Gârleanu, E. Lovinescu etc.

Rubrica de folclor, deschisă în 1925, cuprinde, pe lângă publicarea unei bogate creații folclorice originale (mai cu seamă variantele la *Miorița* culese de C. D. Nicolaescu-Plopșor), importante studii științifice, inclusiv cu caracter etnografic. Cele peste 600 de texte originale sînt culese în Oltenia, Banat și alte zone de folcloriști I. N. Dumitrescu-Bistrița, Șt. St. Tușescu, T. Bălășel, I. N. Popescu, L. Costin, G. Catană, etc. În aceeași rubrică se publică cuvinte dialectale, astăzi prezentînd interes istorico-filologic.

Prin rubrica „Oltenia culturală”, revista manifestă o preocupare deosebită pentru consemnarea tuturor evenimentelor cultural-artistice din această parte a țării: activitatea așezămintelor culturale (cămine, biblioteci, muzee, expoziții, spectacole, concerte etc.⁸). Simplele note care înregistrau aceste evenimente au devenit între timp surse indispensabile pentru o istorie a culturii. Prin osteneala lui C. D. Fortunescu, aflăm despre activitatea Fundației „Aman”, episoade din viața pictorilor Ion Țuculescu (pe cînd era elev), Schweitzer-Cumpăna, D. Stoica, Eustațiu Stoenescu, Mircea Olarian, I. Negulescu, G. Teodorescu-Romanași sau a titanului din Hobița, sculptorul C. Brăncuși.

Același Fortunescu scrie și despre viața muzicală, comentînd concertele susținute la Craiova de G. Enescu (prilej cu care marele muzician este sărbătorit de melomanii locali), despre Cella Delavrancea, Lola Bobescu, C. Bobescu, Ion Vidu sau despre soliști străini. Însemnările, aparținînd unui pasionat cărturar, alcătuiesc o panoramă a vieții culturale românești, surprinsă cu acuratețea unui adevărat seismograf.

Problemelor de învățămînt li se acordă o atenție sporită, poate și datorită faptului că redactorii au fost aproape în exclusivitate cadre didactice. Se publică micromonografia principalelor școli craiovene, date despre starea școlilor din Oltenia și Banat, contribuția lor la dezvoltarea învățămîntului românesc.

Publicația militează pentru înființarea Universității craiovene (*Chestiunea unei Universități în Oltenia*, nr. 95—96; *Învățămînt universitar în Craiova*, nr. 125—130; *Pentru o Universitate în Craiova*, nr. 43—44), idee îmbrățișată cu căldură de iluștrii intelectuali, precum C. Rădulescu-Motru și Ion Bianu.

Celor mai reprezentative figuri ale școlii li se consacră studii cu caracter biobibliografic, de sinteză sau analitice: Ion Maiorescu, Gr. Pleșoianu, Petrache Poenaru, M. Strajan etc. De asemenea trebuie reamintite preocupările bibliologice aparținînd marilor bibliografi ca:

⁸ Cf. rubrica „Oltenia culturală”.

Ion Bianu, Dan Simonescu, N. Georgescu-Tîstiu, C. I. Karadja și Barbu Theodorescu.

Despre tipar și presă se scrie mult și consistent, sînt prezentate numeroase date și documente, de la prima tipografie a lui C. Lecca, pînă la prestigioasa tipografie „Ramuri”, condusă de C. Șaban-Făgețel. Sub titlul *Vechii publicații din Oltenia*, C. D. Fortunescu publică lista periodicelor pe localități și pe domenii tematice fără o prezentare analitică, dar elocventă însă, pentru reliefaarea numărului mare de publicații apărute în Craiova (peste 70%).

Recenziilor de cărți și reviste li se acordă un spațiu important. Dealtfel la redacție soseau volume și periodice din toată țara. Atunci cînd publicațiile Academiei Române întîrziiau să ajungă la recenzent, C. D. Fortunescu își arăta îngrijorarea către I. Bianu, după cum rezultă și din răspunsul acestuia: „Mă mir cum s-a întreprins trimiterea publicațiilor istorice ale Academiei pentru anunțare și recenzii, intrucît *Arhivele Olteniei* este o adevărată și neprețuită comoară pentru istoricii prezenți și viitori”⁹.

Caracterul enciclopedic al revistei este întregit de „Cronica științifică” și de rubrica „Oltenia naturalistă”. Prima, susținută de dr. Ch. Laugier, caută să-și informeze cititorii despre ultimele cuceriri ale științei (teoria relativității, laserul, succese în combaterea turbării, cancerului și tuberculozei, explicarea fenomenelor cerești etc.), a doua, susținută în special de Raul Călinescu, consacrindu-se florei și faunei specifice.

Fără a avea sprijinul oficialităților locale, suportînd mari sacrificii materiale și financiare, revista este nevoită să-și înceteze apariția în anii grei ai celui de al doilea război mondial, în 1943, după o longevitate apreciabilă. Ulterior, încercarea de reluare a publicației este sortită eșecului, după tipărirea unui singur număr¹⁰.

Astăzi, după o jumătate de secol de la apariție, cercetătorii se apleacă, din ce în ce mai mult, pe paginile imobile de slava documentelor din istoria pămîntului românesc, citind cu interes crescînd studiile consacrate spiritualității noastre. Este cel mai frumos omagiu pe care și l-ar fi dorit vreodată înaintașii lor.

⁹ Arh. St. Dolj, Fond C. D. Fortunescu, inv. 105 orig.

¹⁰ Iată cuprinsul acestui număr, devenit bibliofil: Al. Bărcăciulă, *Dacia de la Dunăre* (p. 3—28); A. Georgescu, *Problema istorică a Basarabilor* (p. 28—57); Maria Goleacu, *Portrete de cititori mărunți* (p. 58—63); I. E. Georgescu, *Arta bisericăscă în Oltenia sec. XVI* (p. 131—148); I. Donat, *Despre toponimia slăcă din Oltenia* (p. 148—158); Marcel Romanescu, *Banii Severinului* (p. 159—170); I. Lupăș, *Informațiuni istorice cu privire la relațiuni oltene-transilvănene* (p. 171—176); G. Florescu, *Mănăstirea Coșuna și ctitorii ei* (p. 176—183).

În capitolul „Învățămînt”, au fost introduse nu numai studiile și articolele, ci și unele documente speciale (neincluse la capitolul „Istorie”), întrucît majoritatea acestor studii sînt însoțite de documente.

Recenziile urmează, în parte, aceeași structură ca și bibliografia articolelor și studiilor, numărul lor mare (3 184 titluri) atestînd în subșidar preocuparea pentru consemnarea cărților de valoare din toate domeniile de activitate. În același capitol a fost inclusă și „Cronica revistelor”, o privire critică a majorității publicațiilor românești și străine apărute în perioada 1922—1943. În cazul recenziilor tipărite în revistă cu titluri lungi (autor, operă, editura, localitatea, ani, colecție, paginație etc.), am preferat să reliefăm cu litere cursive doar numele autorului și operei recenzate, abreviînd, de regulă, celelalte elemente bibliografice.

„Redacționalele” consemnează articolele de directivă, cit și nume-roase apeluri pentru o apariție regulată și cu conținut a revistei. Articolele-program au fost reproduse la „Addenda”, capitol care, pentru înlesnirea muncii de cercetare, mai cuprinde descrierea sumară a colecției și data apariției fiecărui număr al revistei.

În alcătuirea „Indicilor” s-a folosit sistemul trimerilor la numărul de ordine al fiecărui titlu bibliografiat.

Descrierea bibliografică s-a făcut după normele „clasicizate”: autor, titlul, anul de apariție, numărul, luna, anul și pagina. Numele autorului a fost transcris așa cum apare el în revistă. În cazul pseudonimelor identificate, s-a indicat, în paranteze drepte, numele autorului, pseudonimul fiind menționat la sfîrșit, după datele de apariție ale revistei. Inițialele unor nume au fost întregite, folosindu-se pentru literele completate tot paranteze drepte.

Cît privește transcrierea textelor originale (titluri și citate), s-a respectat criteriul realității lingvistice, păstrîndu-se în consecință toate particularitățile lexicale. În cazul documentelor publicate fără regist, acesta a fost întocmit de noi în paranteze drepte.

Majoritatea studiilor, articolelor și documentelor sînt adnotate. Nu s-a făcut această operație la articolele cu un titlu explicit, precum și la recenzii. La documente și inscripții, adnotarea se referă la autorul comunicării sau transcrierii actului respectiv, precum și la localitatea în cauză.

Lucrarea se termină, cum este firesc, cu indexi (alfabetic de nume, geografic și alfabetic al periodicelor). La indicele de nume s-a făcut,

LĂMURIRI ASUPRA EDIȚIEI

Numărul mare și diversitatea referințelor bibliografice ne-au determinat să structurăm întreaga lucrare în capitole și subcapitole, îmbinînd criteriul clasificării zecimale universale cu natura conținutului revistei. Am început indicele bibliografic cu referințele despre istorie, în total 1572 titluri, avînd în vedere caracterul predominant istoric al publicației, pentru restul materialului orientîndu-ne, cu unele excepții, după clasificarea zecimală. În cadrul capitolelor și subcapitolelor, titlurile au fost ordonate alfabetic, după numele autorului sau al titlului (în cazul articolelor nesemnate), exceptînd documentele și inscripțiile, unde am adoptat criteriul cronologiei istorice. Documentele care au menționat numai secolul sînt grupate la sfîrșitul perioadei respective, iar cele nedatate (sau care n-au putut fi datate) sînt trecute la sfîrșitul capitolului. Secțiunea „Istoria României” a fost la rîndul ei subdivizată: Documente — Inscriptii; Generalități; Arheologie; Evenimente istorice; Localități; Instituții și dregătorii; Biografii-genealogii; Istoria bisericii; Alte articole.

Referințele despre etnografie și folclor au fost grupate în:

a) Texte originale (clasificate alfabetic după titlul producției folclorice culese, în adnotare trecîndu-se numele culegătorului și zona cîm care a cules);

b) Studii și articole.

Literatura a fost grupată pe genuri literare, la care se adaugă capitolul „Note critice pe marginea cărților”, în care sînt incluse comentarii mai ample pe marginea operelor „recent apărute”, spre deosebire de simplele semnalări de cărți grupate sub titlul: „Recenzii”.

O atenție deosebită s-a acordat mișcării culturale. Cele 316 de referințe cuprinse în indice au fost ordonate astfel: Generalități; Societăți; Asociații; Cămine culturale; Teatru; Muzică; Artă plastică; Bibliotecă.

în cazul semnării cu inițiale, întregirea numelui și a prenumelui, pseudonimele fiind, atît cît a fost posibil, corectate, identificate și trecute la numele real. În acest indice, numerele subliniate reprezintă comentariile sau referințele despre autorul respectiv, cele nesubliniate indicînd autorii de studii, articole sau pe cei care comunică documente și material folcloric. La indicele geografic am căutat să identificăm județul din care face parte localitatea vizată în documentul istoric, iar indicele de periodice ordonează alfabetic publicațiile comentate la rubrica „Recenzii. Reviste”, cît și cele ce intră în comentariul articolelor și studiilor bibliografiate.

ABREVIERI

Acad. = Academia
 acad. = academician
 ad-tiv. = administrativ
 arh. = arheologie
 art. = articol (articole)
 bibl. = bibliotecă (biblioteci)
 cap. = capitol (capitole)
 col. = colecție (colecții)
 com. = comună (comune)
 conf. = conferință (conferințe)
 doc. = document (documente)
 ed. = ediție (ediții)
 edit. = editură (edituri)
 ex. = exemplu (exemple)
 f. = filă (file)
 facs. = facsimil (facsimile)
 foto. = fotografie (fotografii)
 fragm. = fragment (fragmente)
 geogr. = geografie
 ilustr. = ilustrație (ilustrații)
 inf. = informație (informații)
 ing. = inginer

jud. = județ (județe)
 lb. = limbă (limbi)
 lingv. = lingvistică
 lit. = literatură
 m-re. = mănăstire (mănăstiri)
 ms. = manuscris (manuscrite)
 nr. = număr (numere)
 obs. = observație (observații)
 orig. = original
 pah. = paharnic
 pl. = planșă (planșe)
 prof. = profesor (profesori)
 reg. = regiune (regiuni)
 rev. = revistă (reviste)
 scris. = scrisoare (scrisori)
 sec. = secol (secole)
 soc. = societate (societăți)
 tip. = tipografie (tipografii)
 trad. = traducere (traduceri)
 univ. = universal
 vol. = volum (volum)